

minulla on OIKEUS

Heikki Jokinen

Tekijänoikeuksista puhutaan paljon, mutta mistä oikeasti on sarjakuvantekijän kannalta kyse? Tässä muutaman perusasian johdatus aiheeseen.

Tekijänoikeuslain ensimmäinen pykälä toteaa asian selkeästi: "Sillä joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen...". Tästä voi johtaa jo monta perusasiaa.

Tekijänoikeus syntyy, kun teos tehdään. Tämä suoja on voimassa välittömästi, sitä ei tarvitse rekisteröidä mihinkään, ei edes merkitä Yhdysvalloista meille levinneeseen tapaan erityisellä copyright-merkillä.

Teoksen ei myöskään tarvitse olla julkistettu tekijänoikeuden saamiseksi. Päinvastoin, tekijänoikeus tuottaa "yksinomaisen oikeuden määrätä teokses-

ta valmistamalla siitä kappaleita ja saatamalla se yleisön saataviin" sanoo lain toinen pykälä.

Tekijänoikeussuojaa nauttii vain teos. Teos on itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos. Lain ensimmäinen pykälä luettelee joukon asioita jotka kuuluvat lain piiriin, mutta luettelo ei ole tyhjentävä. Se listaa teoksiksi myös taideteollisuuden tuotteet – sitähän sarjakuva kulttuurihallinnon näkökulmasta nykyään on – kartat ja muut selittävät piirroksot sekä graafisesti muotoillut teokset.

Käytännössä jokainen sarjakuvan käsikirjoitus, käännös ja grafiikka ylittävät teoskynnyksen eli kuuluvat tekijänoikeustain piiriin. Sen sijaan sarjakuvan tekstausta ei pidetä siinä määrin omaperäisen luomistyön tuloksena, että se olisi teos itsessään.

Ainoastaan teoksen luonut, luonnollinen henkilö saa tekijänoikeussuojan. Se ei koskaan synny yritykselle tai vastaavalle, mutta voi kyllä siirtyä niille teoksen tekijältä. Työn taiteellinen laatu ei vaikuta tekijänoikeuteen, se kuuluu niin hyvälle kuin huonoillekin töille.

Tekijänoikeus suojaaa vain teoksen ulkomuotoa, tapaa jolla tekijä on itsensä ilmaissut. Teoksen aihe tai sen sisältämät tiedot eivät saa sinällään tekijänoikeussuojaa. Tietysti plagiatti eli teoksen – esim. lehtijutun – melko suora kopiointi on eri asia, siitä lehdistössä on totuttu maksamaan korvauksia.

Taloutta ja moraalialia

Tekijä saa teokseensa kahdenlaiset oikeudet: taloudelliset ja moraaliset. Taloudelliset oikeudet antavat tekijälle oikeuden määrätä teoksensa käytöstä eli tekevät sen julkaisuoikeuksista kauppatavaran. Moraaliset oikeudet taas suojelevat tekijän taiteellista kunniaa.

Teoksen käyttämiseen tarvitaan aina tekijän lupa. Ilman tätä lupaa siitä ei saa

valmistaa uusia kappaleita. Sitä on mm. teoksen painaminen, kopioiminen, muu jäljentäminen ja vaikkapa laittaminen Internetiin omille sivuilleen. Luvatta valmistettuja teoksen toisintoja ei myöskään tietenkään saa levittää yleisölle ilman tekijän lupaa.

Moraaliset oikeudet suojaavat tekijää. Teosta ei saa saattaa yleisön saataville tekijän taiteellista arvoa loukkavalta tavalla eikä sitä saa muunnella loukkaavaksi. Tekijällä on myös isyysoikeus, hänen nimensä on mainittava teoksen käytön yhteydessä.

Suomalaisessa järjestelmässä tekijänoikeudet ovat melko vahvat, toisin kuin anglo-amerikkalaisessa mallissa. Laki luettelee eräitä poikkeuksia jolloin teosta voi käyttää ilman tekijän lupaa, mutta kuitenkin hänen moraalisia oikeuksiaan kunnioittaen.

Yksi poikkeuksista on valokopiointi. Koska niistä henkilökohtaisten korvausten periminen olisi käytännössä mahdotonta, lakimme sallii kollektiivisen korvausmenettelyn. Sitä hoitaa Kopiosto, jonka jäsen myös Sarjakuvantekijät r.y. on.

Kopiosto kerää valokopioiden käyttäjiltä muutamien pennien korvauksia, joista yhdessä kertyy monien miljoonien läjä. Tämä lyvitetään kopiointin laske- tun laajuuden mukaan eri alojen tekijäjärjestöille. Ne jakavat sen apurahoina tai käyttävät muuhun sallittuun toimintaan. Sarjakuvantekijät on juuri käynnistänyt Kopiostossa neuvottelut myös sarjakuvan sisällyttämisestä korvausten piiriin.

Toinen merkittävä poikkeus on oikeus ottaa tekstiin liittyvä kuva "arvostelemaan tai tieteelliseen esitykseen" (§25). "Julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa", sanoo lain 22 pykälä. Tämän kohdan nojalla sarjakuva-arvostelujen yhteydessä saadaan julkaista kuvanäy-

te teoksesta.

Tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta tekijän kuoleman jälkeen.

Sovi mitä sovit

Tekijä voi kaupata taloudellisia oikeuksiaan eli luovuttaa muille oikeuden valmistaa lisää kappaleita teoksestaan. Tästä on kyse kun piirtäjä myy sarjakuvansa lehdelle.

Tämä myyntisopimus voi olla suullinen tai kirjallinen, molemmat ovat yhtä päteviä. Suullisen sopimuksen kohdalla mahdolliset kiistat ovat hankalia, kumman osapuolen todistusta tulisi uskoa?

Tekijä voi kaupata teokseensa monenlaisia oikeuksia: kertajulkaisu-oikeuden, jatkuvan julkaisu-oikeuden, konsernikäyttöoikeuden, syndikointioikeuden, kaikki oikeudet... Työtään myydessä tulisi olla tarkkana mitä myy, kertajulkaisu-oikeudella tulee olla eri hinta kuin oikeudella kaupata teosta edelleen muille.

Teoskappaleen omistus ei myöskään tuo tekijänoikeutta. Jos piirtäjä myy originaalinsa jollekulle, hän ei luovuta samalla sen tekijänoikeutta ellei siitä ole erikseen sovittu. Originaalin omistus ei anna oikeutta kaupata siitä julkaisuoikeuksia kolmannelle osapuolelle. Tekijällä ei ole myöskään velvollisuutta maksaa korvauksia originaalin omistajalle kuvan mahdollisesta käytöstä muualla.

Lain logiikan mukaan teoksen originaalit tulee aina palauttaa ellei muusta ole sovittu. Tekijä ei myy lehdelle sarjakuvansa originaalia vaan oikeuden valmistaa siitä kopioita. Originaali on hänen, ja palautettava. ○

Kirjoittaja on Sarjakuvantekijät r.y:n asiamies.

PETTERI TIKKANEN

KIVI LARMOLA

Isälmestä kotoisin oleva Petteri Tikkanen opiskelee ("kirjoita nimi nyt oikein, kun ne on siitä niin tarkkoja") Lahden Ammattikorkeakoulun Muotoilunstituutissa ja voitti Kemian 16. valtakunnallisissa sarjakuvakilpailoissa novellisarjan ensimmäisen palkinnon ja festivaaleilla vielä Sarjakuvatiätäjäkilpailun. Kuka sitten on tämä Petteri Tikkanen, joka työstävänsä Jennin kanssa esittelee hienoja väroriginaalejaan Jankkalan juhlatuoneiston pöydässä?

Kotona oli aina sarjakuvia. Äiti kun on parturikampaaja niin myyntiedustajat sille kaikkeinlaisia sarjakuvia. Nakkea ja Hänöähäkimiestä tarjosivat. Ja Aku Ankkaakin, mitä mainostettiin maailman hauskipana kuvasarjalehtona, eihän se mikään hauska ole, mutta kiehoo kyllä. Siinä määrin, että pienenä aloin kutsua perheenjäseniä ankkujen nimillä. Neuvottelimme sitten, että pankaa ankat piiloon, niin Petteri rauhoittuu. Vuoden päästä sitten helpottikin.

Kyllä minun sarjakuvaharrastus on että ihan ludasta laitaan olen kaiken hakenut. Yllättävän helppoa siltä oli tuo sarjakuvatiätäjäkilpailu voittaa, luulin, että olisi vaikeampiakin kysymyksiä ollut. Koulussa väasteella minusta tuli niin sarjakuvan suukuluttaja, että ihan kaikki piti lukea. Marvelli ja kaikki. Ja toki toverille piirsin tietysti, piirsin jotkut luokassa minua paremmin, mutta ne sitten lopetti ja minä vain jatkan.

Isälmässä tein kolme omakustannetta, ihan paikallistasolla ne siellä levisi. Kun lukion piirsin ja ihan syriäkorvalla vaan luuntelin. Kun merin sitten sinne Lahden muotoilunstituuttiin, niin siellä oli Jii Roikonen ja Toivosen Sami, niin alkoi vaikuttaa, että tuo voisi olla se työ, että piirtäjäin hommat kyllä hienokkua. Jos osais, niin voisihan sitä vaikka lehtikuvittamiseen laajentaa. Ja näiden kautta tutustui sitten esimerkiksi Tähtivaeltajaan, Vacuunisiin ja Sarjariini. Lahdessa tuli sitten tuo 'Pex Niin kuin Pelko, mikä oli kunnianosoitus EC-kauhutarjakuville. Tarinat oli sovellettu kuitenkin suomalaisen miljöössä. Ja 'Kammo', tribuutti edesmenneelle SHOKKI-

sarjakuvalle. Siinä oli sitten mukana muitakin tyyppejä. Kaverit sanoi, että Petteri, kyllä sun sarjakuvien maailma on joskus aika pelottava. Tässä Kemian sarjakuvassa sai sitten näin lapsipsykologian kautta järjestelmällisesti tämän aika pelottavan maailman esittää.

Vuorokausi tein Kemian yhden sivun, että sai ilmaisen albumin. Tänä vuonna olenkin sitten piirtänyt 30 sivua. Tuota 'Outoa äitipuolta' tehdessä painoi joulukalvat päälle, mutta kyllä maksoi itsensä takaisin, kun tuli ensimmäinen palkinto, 10 000 markkaa. Ensin piti tehdä tästä 10-sivuisen mustavalkoinen tarina, mutta teinkin kolmisivuisen värjytyn, että ohti Kemian deadlineen. Kynnönessä sivussa olisi kyllä äitipuolen matamorfoosin saanut uskottavammin osille. Monena vuonna olen tänä ne pitänyt lähtea, mukava kun näissä merkeissä sai sitten tulla.

Kammo ja Pelko oli siinä lailla tärkeitä, että saa tätä kauhutarjakuvan makaaaberia puolta käsitellä, ja Gore-höndiinkin olen nyt tehnyt 7-sivuisen suomalaisen kauhutarinan. Mitäs muuta? Olin kolmoseen piirsin. Ja omakustanteita olen tehnyt. 'Kuolema kummita', mikä on suomalaisen kansantarinaan pohjautuva juttu. 'Suolla', se on karu taru muistamisamenettäneestä joululupukista. 'Kykköoppi ja muuta roskaa', kokoelma erinäisistä stripeista. Ja tällä hetkellä työstiän Jennin kanssa sarjakuvaa Enso Gutzeitin historiasta Enso Gutzeitin henkilöstölehteen. Seuraavassa Sarjarissakin pitäisi olla parin sivun juttu. Ja siinä tulevassa NAPA-lehdessä kanssa.

Mulle on kyllä kaikenlaiset kokeilut tärkeitä. Vaikka löytäisi ihan timanttisen työllin, niin olisihan sitä hyvä kokeilla kaikenlaisia. Vaikka sekoittaa realismia ja fantasiaa saman tarinan sisällä. Ja lämmöksen ihan kovan piton olen tehnyt, missä itse piirsin hahmot ja kaveri maalasi taustan. Nämä vartit on tehty Akateemisen kirjakaupan alkavarellipaperille, siinä kun ei tussikaan leviä. Rapido-graphicilla piirrän, D.2:sta ylöspäin ja alkavarelliväreillä sitten värjään. ○

Sarjainfo huomioi tänä vuonna myös sarjakuvantekijöiden ammatilliset kysymykset. Sarjakuvantekijät r.y:n asiamies Heikki Jokinen kirjoittaa ammattiin liittyvistä perusasioista kuten työn hinnoista, tekijänoikeuksista ja verotuksesta. Olemme myös aloittaneet palvelun, jossa lukijat voivat kysyä mitä tahansa ammatilliseen edunvalvontaan tai säädöksiin liittyviä asioita. Ne yleisluontoiset kysymykset joilla on laajempaa mielenkiintoa julkaistaan vastauksineen lehdessä.